

DIVERSITEIT VAN TELEVISIEPAKKETTEN 2018

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Inleiding	5
Analyse 2018	6
Pakketten en aanbieders	6
Televisiezenders	8
Standaardpakketten	9
Overlappend zenderaanbod	11
Diversiteit van genres	13
Pluspakketten	17
Diversiteit 2014-2018	18
Bijlage 1: methode	19
Bijlage 2: aanvullende tabellen	22

Samenvatting

Het onderzoek naar televisiepakketten is in 2018 voor het vijfde jaar op rij uitgevoerd. De resultaten van de onderzoeken in de afgelopen jaren kunnen daarom goed vergeleken worden met de resultaten van het onderzoek dit jaar. Hierdoor zijn ontwikkelingen in het aanbod van televisiepakketten op zowel (middel)lange als korte termijn waar te nemen.

De meest relevante uitkomst van het onderzoek in de afgelopen jaren is dat de diversiteit van zenders in de televisiepakketten hoog en stabiel is gebleven. In 2018 is de gemiddelde diversiteitsscore met 0,84 hoger dan hij ooit in dit onderzoek is geweest. In 2014 was deze score nog 0,82, terwijl deze in 2016 op 0,83 lag. Er is over de jaren heen dus sprake van een lichte, lineaire stijging. Wanneer de diversiteitsscore naar het aantal abonnees per aanbieder gewogen wordt, is zelfs sprake van een score van 0,85. Met de diversiteit van zenders in standaardpakketten zit het ook in 2018 nog steeds goed.

Grote, digitale standaardpakketten zijn de norm die het aanbod van televisiezenders bepalen. In de afgelopen jaren is het aantal zenders in de digitale standaardpakketten alleen maar gestegen. In 2014 was het gemiddelde aantal zenders per digitaal standaardpakket nog 43. In 2018 ligt dit gemiddelde aantal op 46 zenders per pakket. Het gemiddelde aantal specifieke genres per standaardpakket ligt in 2018 op 13 zenders per standaardpakket. Dit is iets lager dan in 2017, maar nog altijd hoger dan het voor 2017 is geweest. De lichte daling is te verklaren door het verdwijnen van een aantal pakketten van distributeur Caiway. Alle in 2018 aangeboden digitale standaardpakketten hebben namelijk een gelijk of hoger aantal genres in vergelijking met vorige jaren. Daarbij worden ook steeds meer zenders in de digitale standaardpakketten in High Definition (HD) aangeboden. Recent is daar nog bijgekomen dat steeds meer losse betaalzenders, zoals Fox Sports of Ziggo Sport, ook in de digitale standaardpakketten zijn opgenomen.

Gelijk aan deze trend loopt de daling van het aantal analoge pakketten en het aantal pluspakketten. De aanbieders boden in hun analoge pakketten de afgelopen jaren al steeds minders zenders aan. Inmiddels beginnen de

analoge pakketten ook geheel te verdwijnen. In 2018 zijn er nog maar drie aanbieders over die analoge pakketten toevoegen aan hun digitale aanbod. Het is inmiddels al drie jaar geleden dat analoge pakketten nog los werden aangeboden. Het aantal pluspakketten loopt ook al enkele jaren terug. Niet alleen door het verdwijnen van extra betaalde sportpakketten, maar ook door de vorig jaar weggevallen HBO-zenders.

De belangrijkste conclusie in 2018 over de mate van diversiteit van zenders en genres in televisiepakketten in de afgelopen jaren is dat grote, digitale standaardpakketten het aanbod aan televisiezenders bepalen. Deze standaardpakketten bevatten een hoge diversiteit aan zenders en genres. Daarmee garanderen ze nog altijd een divers aanbod voor de kijker.

Inleiding

Een divers aanbod aan televisiezenders is een belangrijke waarborg voor de pluriformiteit van het medialandschap. Daarnaast is een grote toegankelijkheid tot het aanbod van de publieke media een voorwaarde om ervoor te zorgen dat het publiek deze programma's tot zich kan nemen. Vandaar dat de Mediawet bepaalde eisen stelt aan pakketaanbieders voor de samenstelling van hun pakketten met televisiezenders. Voor aanbieders met meer dan 100.000 abonnees houdt dit in dat digitale pakketten minimaal 30 televisiezenders in hun standaardpakket moeten hebben, terwijl analoge pakketten minimaal 15 televisiezenders moeten bevatten. Daarnaast moeten enkele publieke zenders verplicht in het standaardpakket worden opgenomen.

Met invoering van de gewijzigde Mediawet in 2014 kwamen de programmaraden te vervallen die voorheen de pakketaanbieders adviseerden over de samenstelling van hun pakketten. Hierbij werden vanuit de Tweede Kamer zorgen geuit over de toekomst van de pluriformiteit van de televisiepakketten. Hierop heeft de toenmalige staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) besloten om het Commissariaat voor de Media te vragen de voortgang van de diversiteit van de aangeboden televisiepakketten te monitoren, alsmede de tevredenheid van het publiek over met name de samenstelling van het standaardpakket. Het Commissariaat voert dit onderzoek naar diversiteit in 2018 voor het vijfde jaar op rij uit. Het onderzoek naar de diversiteit van televisiepakketten wordt uitgevoerd aan de hand van een inhoudsanalyse van de aangeboden televisiepakketten van aanbieders met meer dan 100.000 abonnees.

Het onderzoek naar de tevredenheid van de consument wordt uitgevoerd door via een onderzoeksbureau een vragenlijst voor te leggen aan een representatieve steekproef van het Nederlandse publiek. In overleg met het ministerie van OCW is besloten dit onderzoek naar tevredenheid in 2018 een jaar over te slaan. Dit omdat de resultaten in de vier voorgaande jaren na een interval van een jaar weinig verandering hebben laten zien. In 2019 wordt na een interval van twee jaar opnieuw beoordeeld wat in de toekomst de juiste intervalperiode tussen de twee metingen is.

Naast deze monitoring heeft de staatssecretaris in 2017 aan onderzoeksbureau Kwink gevraagd om onderzoek te naar de bestaande regels rondom de mediawettelijke doorgifteverplichting. In dit onderzoek zijn de mogelijke gevolgen van eventuele veranderingen in de huidige Mediawet op gebied van doorgifteverplichting in kaart gebracht. Naar aanleiding van de bevindingen van dit onderzoek heeft de (nieuwe) minister in 2018 besloten om de doorgifteverplichtingen niet te wijzigen.

Analyse 2018

Er zijn in 2018 zeven verschillende distributeurs met meer dan 100.000 abonnees: Caiway, Delta, KPN, M7, Tele2, Ziggo en T-Mobile. Van deze zeven distributeurs is per (dochter)onderneming het aanbod geanalyseerd, wat heeft geleid tot twaalf onderzochte pakketaanbieders. Dat zijn er twee minder dan in 2017. Dit heeft te maken met het wegvallen van Caiway Albrandswaard en Caiway Twente. Caiway heeft in de loop van 2017 namelijk alle aangeboden standaardpakketten geharmoniseerd tot één standaardpakket. Hierdoor worden de verschillende regio's niet meer los meegenomen in deze analyse. Peildatum voor deze gegevens was 1 januari 2018. Dit betekent dat pakketten als

KPN Play en T-Mobile KNIPPR, waarvan bekend is dat ze in de loop van 2018 zijn stopgezet, wel nog meegenomen zijn in deze analyse¹. In de methodische verantwoording in de bijlage is een beschrijving opgenomen van de gehanteerde onderzoeksmethode. Daarin wordt uitgebreid beschreven hoe de pakketaanbieders zijn geselecteerd en gecategoriseerd. Ook staat hier beschreven welke zendertypen en formats zijn opgenomen in het onderzoek.

Pakketten en aanbieders

In tabel 1 is te zien dat de pakketaanbieders in 2018 via zes verschillende distributiemethoden in totaal samen 140 pakketten aanbieden. In 2017 waren dit nog 161 pakketten en in 2016 nog 165 pakketten². Er is dus opnieuw sprake van een daling, in dit geval van ongeveer 13 procent ten opzichte van

het vorige jaar. Deze daling heeft echter vooral te maken met het harmoniseren van het gehele aanbod van CAIW/Caiway. Hierdoor zijn 21 pakketten verdwenen. Bij de overige aanbieders zijn er wat betreft het aantal aangeboden pakketten slechts hier en daar kleine verschillen ten opzichte van 2017.

Tabel 1

Pakketten per distributeur

	Pakketaanbieder	Distributietechniek	Digitaal standaard	Analoog standaard	2018		Totaal	
					Plus-pakketten	Betaal zender-pakketten		
1	CAIW	kabel	1		6	5	12	
		glasvezel	1		6	5	12	
2	Delta	kabel	1	1	3	7	12	
3	KPN	Digitenne	ether	1			1	2
4		ITV	DSL	1		6	5	12
			glasvezel	1		6	5	12
5		Play	OTT	1				1
6		Glashart	glasvezel	1	1	6	5	13
7	M7	Online	DSL	1		1	3	5
			glasvezel	1		1	3	5
8		Canal Digitaal	satelliet	1		3	4	8
9	Tele2		ether	1				1
			DSL	1		3	2	6
			glasvezel	1		3	2	6
10	Ziggo		kabel	1	1	5	3	10
11	T-Mobile	Thuis	DSL	1		5	4	10
			glasvezel	1		5	4	10
12		KNIPPR	OTT	1		2		3
	Totaal			18	3	61	58	140

1 Voor T-Mobile KNIPPR waren de gegevens van 2018 niet meer beschikbaar, vandaar dat in de analyse het bij ons laatste bekende aanbod van KNIPPR uit 2017 is meegenomen. Zie de methodische verantwoording voor een uitgebreide verklaring.

2 Een volledig overzicht van alle tabellen per jaar sinds 2014 is te vinden in bijlage 2

In tabel 1 is ook de verdeling tussen de verschillende soorten pakketten te zien. Een standaardpakket is het goedkoopste pakket met televisiezenders dat tenminste moet worden afgenomen om via een bepaalde aanbieder televisie te kunnen kijken. Pluspakketten zijn pakketten die tegen een aanvullende vergoeding worden doorgegeven en bestaan uit verschillende soorten zenders. Betaalzenderpakketten betreffen de pakketten met specifieke abonneezenders, zoals Fox Sports of Film1. Bij zowel het totale aantal digitale standaardpakketten als pluspakketten zijn door de aanpassingen bij Caiway lichte dalingen te zien. Bij de overige aanbieders is op dit gebied in 2018 weinig veranderd ten opzichte van 2017.

De grootste invloed heeft deze verandering van Caiway op het aantal analoge standaardpakketten. Sinds 2015 is het al niet meer mogelijk om analoge standaardpakketten los af te nemen zonder een digitaal pakket. Nu beginnen de analoge pakketten steeds meer te verdwijnen. Caiway heeft de aanvullende analoge pakketten inmiddels verwijderd, waardoor slechts Delta, Ziggo en KPN nog analoge zenders aanvullend toevoegen aan hun digitale standaardpakket³. Digitale standaardpakketten blijven de basis van het aanbod van alle aanbieders, met name doorgegeven via de kabel, glasvezel of DSL.

Tabel 2

Overzicht betaalzenderpakketten

Pakketaanbieder	Distributietechniek	Ziggo Sport		Fox Sport		Film1		Combi's		Man-X		Totaal	
		2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
CAIW	kabel	1	1	3	3	1	1					5	5
CAIW	glasvezel	1	1	3	3	1	1					5	5
Delta	kabel	1	1	4	3	1	1					9	7
KPN Digitenne	ether			1	1							1	1
KPN	DSL	1	1	3	3	1	1					5	5
KPN	glasvezel	1	1	3	3	1	1					5	5
KPN Glashart	glasvezel	1	1	3	3	1	1					5	5
M7/Online	DSL		1	3	1		1					3	3
M7/Online	glasvezel		1	3	1		1					3	3
M7/Canal Digitaal	satelliet	1	1	3	1	1	1	1		1	1	7	4
Tele2	DSL	1	1			1	1					2	2
Tele2	glasvezel	1	1			1	1					2	2
Ziggo	kabel	1	1	3	1	1	1					5	3
T-Mobile	DSL	1	1	1	2	1	1					3	4
T-Mobile	glasvezel	1	1	1	2	1	1					3	4
T-Mobile	OTT							1	1			1	1
Overig*		1		3		1		1				6	0
Totaal		13	14	37	27	13	14	6	3	1	1	70	59

*behorend bij standaardpakketten die in 2018 niet meer worden aangeboden

De kleine verschillen bij de overige aanbieders zijn vooral bij de betaalzenderpakketten te zien. Dit is terug te zien in tabel 2. Waar vorig jaar het verdwijnen van de HBO-zenders nog voor een flinke vermindering zorgde, zorgen nu met name de sportpakketten voor een verandering. De daling heeft namelijk vooral te maken met het verdwijnen van een aantal Fox Sports-pakketten. Deze worden steeds meer gebundeld tot één groot af te nemen pakket

in plaats van verschillende losse pakketten. Daarnaast is deze daling te verklaren doordat kanalen van Fox Sports ook steeds meer onderdeel zijn van de digitale standaardpakketten, in plaats van los af te nemen als betaalzender. Zowel bij T-Mobile, M7 als Delta ontvangen abonneementhouders inmiddels een of meerdere Fox Sports-zenders in hun standaardpakket.

3 In de loop van 2018 zijn Ziggo en Delta inmiddels ook gestopt met het doorgeven van analoge televisie, maar gezien de peildatum van 1 januari 2018 voor dit onderzoek zijn de analoge pakketten in deze analyse wel nog meegenomen.

Televisiezenders

Het totale aantal televisiezenders in televisiepakketten is in 2018 ten opzichte van 2017 opnieuw gegroeid, dit jaar in absolute zin met 12 zenders, een procentuele stijging van 3,9 procent (tabel 3). Dit heeft in 2018 echter enkel te maken met de constante groei van het aantal HD-zenders. Het aantal gewone zenders daalde dit jaar namelijk voor het eerst sinds jaren. Dit in tegenstelling tot de HD-zenders, die in de afgelopen vier jaar een steeds groter aandeel krijgen in het totaal. In 2015 was het aandeel HD-zenders samen goed voor 22,6 procent van het totaal. Inmiddels is dit in 2018 gestegen naar 32,2 procent. Dat is bijna een derde van alle zenders. Met name bij de standaardpakketten loopt de neergang van de analoge pakketten gelijk aan de opkomst van HD-zenders in de digitale pakketten.

Tabel 3

Soorten zenders

	Frequentie					Percentage				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Gewone zender	220	205	208	213	206	78,0	77,4	74,6	72,9	67,8
HD-simulcast*	52	52	62	65	81	18,4	19,6	22,2	22,3	26,6
HD stand alone**	4	4	4	4	4	1,4	1,5	1,4	1,4	1,3
Simulcast maar in NL stand alone**	6	4	5	10	13	2,1	1,5	1,8	3,4	4,3
Totaal	282	265	279	292	304	100	100	100	100	100

*zenders tellen in rest van onderzoek niet mee

**zenders worden in rest van onderzoek als unieke zenders beschouwd

Standaardpakketten

De digitale en analoge standaardpakketten bevatten in 2018 in totaal 114 unieke zenders. Dit is er één minder dan in 2017. Er zijn 12 zenders die in alle digitale standaardpakketten aanwezig zijn, voornamelijk zenders van de NPO, RTL en SBS (tabel 4). Daarnaast zijn er 10 andere zenders die in alle 'grote' standaardpakketten aanwezig zijn. Dat wil zeggen dat deze zenders alleen ontbreken in pakketten met minder dan 30 zenders, zoals bijvoorbeeld Tele2 Light of KPN Play. Deze kern van 22 televisiezenders vormt daarmee de basis voor de aangeboden standaardpakketten.

Tabel 4

Meest voorkomende zenders in standaardpakketten

Zender	Aanwezig in alle digitale standaardpakketten	Aanwezig in alle 'grote' digitale standaardpakketten
Fox	x	x
National Geographic	x	x
NET 5	x	x
NPO 1	x	x
NPO 2	x	x
NPO 3	x	x
RTL 4	x	x
RTL 5	x	x
RTL 7	x	x
RTL 8	x	x
SBS 6	x	x
Veronica	x	x
24 Kitchen		x
Canvas*		x
CNN International		x
Comedy Central		x
Eén*		x
Ketnet/OP12*		x
MTV Netherlands		x
Nickelodeon		x
RTL Z		x
SBS9		x
Totaal	12	22

*vanwege ontheffingen bij KPN Play en T-Mobile KNIPPR niet in alle standaardpakketten aanwezig

Deze groep zenders is over het algemeen van Nederlandse afkomst, net zoals de meeste televisiezenders in de standaardpakketten dat zijn (tabel 5). In 2018 is zo'n 68 procent van de zenders in de standaardpakketten van Nederlandse makelij. Dat is een lichte stijging ten opzichte van 2017. Dit gaat ten koste van een aandeel Duitse zenders,

het aandeel zenders dat Groot-Brittannië of Vlaanderen als doeland heeft blijft stabiel. Het overige aandeel van zenders is net als in vorige jaren verdeeld over veel verschillende landen waaronder de Verenigde Staten, Frankrijk, Italië en Spanje.

Tabel 5

Overzicht doelland zenders in standaardpakketten (in procenten)

Doelland	Gemiddelde digitaal			Gemiddelde analoog		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Nederland	67,1	66,8	68,0	72,6	72,5	72,1
Duitsland	8,4	7,9	6,6	7,3	7,2	6,9
Groot-Brittannië	10,5	11,1	10,9	8,2	8,5	7,6
Vlaanderen	6,4	6,0	5,9	7,7	7,7	8,7
Overig	7,6	8,2	8,7	4,2	4,1	4,6
Totaal	100	100	100	100	100	100

Het aantal zenders per standaardpakket is bij de meeste digitale standaardpakketten in 2018 opnieuw gestegen (tabel 6). Opvallend hierbij is dat dit niet louter komt doordat een enkele aanbieder een stuk meer zenders is gaan aanbieden. Alle aanbieders zijn over de jaren heen gestaag meer zenders gaan aanbieden. In vergelijking met 2016 is enkel KPN Glashart minder zenders gaan aanbieden. De pakketten van alle andere aanbieders zijn in de afgelopen twee jaar groter geworden. Het is daarbij wel zo dat de aanbieders in vergelijking met 2017 over het algemeen slechts enkele zenders aan hun pakketten heb-

ben toegevoegd. Slechts bij Caiway heeft een stijging van meer dan vier zenders plaatsgevonden. Het aantal zenders van T-Mobile bleef gelijk.

In de analoge standaardpakketten worden juist steeds minder zenders aangeboden. Dit heeft niet alleen te maken met het feit dat steeds meer analoge pakketten niet meer beschikbaar zijn. Ook in de pakketten zelf is het zenderaantal dalende. Enkel KPN Glashart heeft nog een behoorlijke hoeveelheid zenders in zijn analoge pakket. Bij Delta en Ziggo wordt dit aantal steeds lager.

Tabel 6

Zenders per type standaardpakket

Pakketaanbieder	Distributietechniek	Digitaal					Analoog				
		2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
CAIW	kabel	54	51	53	52	59					
	glasvezel	54	51	53	52	59					
Delta	kabel	48	50	51	52	54	28	27	27	27	24
KPN Digtente	ether	30	32	30	30	31					
KPN ITV	DSL	50	52	54	53	56					
	glasvezel		52	54	53	56					
KPN Play	OTT			24	24	25					
KPN Glashart	glasvezel	59	61	56	56	55	35	39	36	37	36
M7 Online	DSL		47	45	58	62					
	glasvezel		47	45	58	62					
M7 Canal Digitaal	satelliet		54	58	61	63					
Tele2	ether	30	32	30	30	31					
	DSL	34	32	21	22	23					
	glasvezel	34	32	21	22	23					
Ziggo	kabel	49	49	58	60	63	24	23	22	21	21
T-Mobile Thuis	DSL				49	49					
	glasvezel				49	49					
T-Mobile KNIPPR	OTT				18	18					

Ondanks de kleine veranderingen bij de digitale standaardpakketten wordt het pakket met de meeste zenders nog steeds aangeboden door Canal Digitaal. Het moet deze bovenste plek in 2018 wel delen met Ziggo, kort ge-

volgd door het aanbod van M7 Online. Van de pakketten met de meest gangbare distributietechniek (DSL, glasvezel, kabel) springt Tele2 Light er nog altijd uit als standaardpakket met veruit de minste zenders.

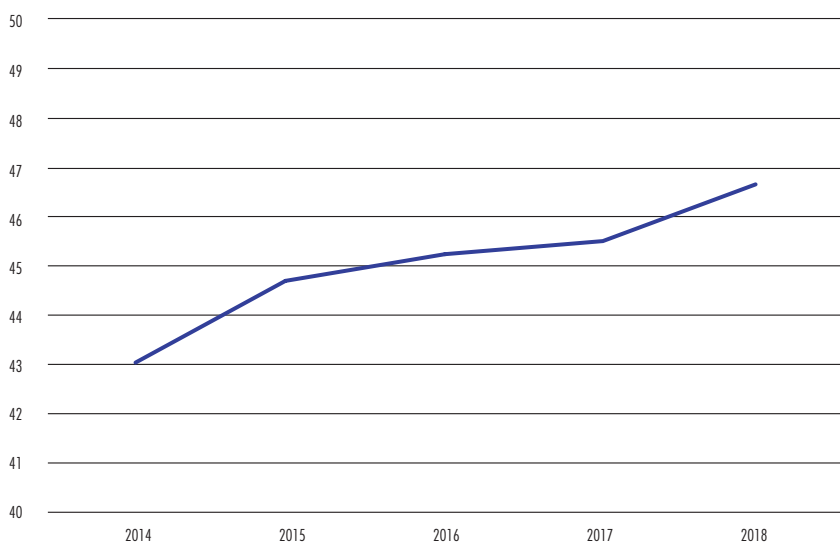
Overlappend zenderaanbod

Van de 114 unieke zenders die in alle standaardpakketten zijn opgenomen, zijn 76 zenders enkel in de digitale standaardpakketten opgenomen, de overige 38 zenders zijn ook bij minstens een van de analoge pakketten aanwezig. Het gemiddelde aantal zenders van alle digitale standaardpakketten is voor het vijfde jaar op rij gestegen. Tussen 2017 en 2018 van gemiddeld 45,5 naar 46,6. In 2014 was het nog 43,1 (zie figuur 1). Daarmee is het gemiddeld

aantal zenders per pakket sinds 2014 gestegen met 8,1 procent. Deze stijging vond ook nog eens plaats in een periode waarin kleinere pakketten als Tele2 Light, KPN Play en T-Mobile KNIPPR werden geïntroduceerd. Het feit dat steeds grotere standaardpakketten worden aangeboden is daarmee inmiddels over een langdurige periode vastgesteld.

Figuur 1

Gemiddeld aantal zenders in digitale standaardpakketten 2014-2018

De overlap in aanbod wat betreft dezelfde zenders tussen twee of meer standaardpakketten is daarentegen in 2018 ietwat teruggelopen ten opzichte van 2017 (tabel 7). Dit heeft vooral te maken met het al eerdergenoemde feit dat de aanbieders slechts enkele zenders aan hun aanbod toevoegen. Dit zijn namelijk vaak niet dezelfde zenders, waardoor de overlap voor alle pakketten ietwat

terugloopt. Sinds 2014 is deze totale overlap van zenders in digitale standaardpakketten echter nooit met meer dan twee procent veranderd. Vanzelfsprekend blijft het zo dat de kleinere pakketten in absolute zin gemiddeld minder zenders overlappen met de grotere pakketten. Ze hebben nu eenmaal minder zenders om mee te overlappen, maar procentueel gezien scoren ze hoger.

Tabel 7

Overlap tussen digitale standaardpakketten

Pakketaanbieder	Distributietechniek	2018		
		Totaal zenders	Gemiddelde overlap zenders	Gemiddelde overlap %
CAIW	kabel	59	38	63,9
	glasvezel	59	38	63,9
Delta	kabel	54	33	61,9
KPN Digtienne	ether	31	26	84,3
KPN ITV	DSL	56	37	66,3
	glasvezel	56	37	66,3
KPN Play	OTT	25	22	89,9
KPN Glashart	glasvezel	55	37	66,4
M7/Online	DSL	62	34	54,6
	glasvezel	62	34	54,6
M7 Canal Digitaal	satelliet	63	33	52,7
Tele 2	ether	31	26	84,3
	DSL	23	21	92,1
	glasvezel	23	21	92,1
Ziggo	kabel	63	38	60,2
T-Mobile	DSL	49	34	69,1
	glasvezel	49	34	69,1
T-Mobile KNIPPR	OTT	18	17	96,7
Gemiddelde		46,6	31,1	71,6

Bij de analoge standaardpakketten loopt zowel het totale aantal zenders en het gemiddelde aantal zenders als de gemiddelde overlap in zenders terug (tabel 8). Dit heeft te maken met het wegvallen van analoge pakketten van Caiway en het steeds meer teruglopen van beschikbaarheid van de analoge pakketten bij zowel KPN, Delta als Ziggo.

Tabel 8

Overlap tussen digitale standaardpakketten

Pakketaanbieder	2018		
	Totaal zenders	Gemiddelde overlap	Gemiddelde overlap (%)
Delta	24	20	83,3
KPN Glashart	36	22	59,7
Ziggo	21	20	92,9
Gemiddelde	27,0	20,7	78,6

Diversiteit van genres

Voor het classificeren van de verschillende genres van de televisiezenders is gebruik gemaakt van Mavise, de database van het European Audiovisual Observatory. Er zijn in 2018 opnieuw geen nieuwe genres in de standaardpakketten bijgekomen. Dit aantal ligt al enkele jaren stabiel op 18. In tabel 9 is de verdeling van genres binnen alle unieke zenders in de standaardpakketten te zien.

Tabel 9

Overzicht genres

Genre	Aantal zenders per genre		Gemiddeld % in digitale standaardpakketten		Gemiddeld % in analoge standaardpakketten	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Algemeen	23	23	32,2	30,7	41,4	43,0
Muziek	22	19	8,2	8,4	9,3	6,2
Amusement	11	14	17,0	18,3	19,2	20,4
Nieuws	11	11	8,0	6,6	4,6	4,2
Sport	5	8	2,2	3,3	3,6	
Kinderen	8	7	8,4	8,9	7,2	7,8
18+	7	6	1,2	1,7		6,4
Documentaire	6	6	6,3	6,6	7,2	0,9
Internationaal	4	4	2,8	2,1	1,2	2,3
Leefstijl/vrije tijd	4	4	4,7	4,7	4,1	3,5
Zakelijk	3	3	1,7	2,2	0,5	0,9
Cultureel/educatie	2	2	1,8	1,2	0,5	0,9
Film	1	2	1,7	1,8	0,5	
Minderheden	2	1	0,9	0,4		
Religie	2	1	0,1	0,5		2,5
Overige	2	1	1,9	0,2	0,5	0,9
Fictie	1	1		2,2		
Reizen	1	1	0,2	0,1		
Totaal	115	114	100	100	100	100

Wat bij de verdeling van genres met name opvalt is de daling van het aantal muziekzenders en de stijging van het aantal sport en amusementszenders. Dit heeft te maken met het verdwijnen van de MTV-zenders en de toevoeging van enkele Fox Sports en Ziggo Sport zenders in de standaardpakketten. Ook is dus de introductie van steeds meer oorspronkelijke betaalzenders in de standaardpakketten terug te zien. Bij het procentuele aandeel van genres per standaardpakket is te zien dat algemene zenders gemiddeld gezien nog altijd veruit het meest in de standaardpakketten voorkomen, met amusementszenders als goede tweede. Muziek, nieuws, documentaire en kindzenders blijven ook goed vertegenwoordigd. Met daarnaast veel verschillende genres die procentueel een kleiner aandeel scoren is nog altijd een breed aanbod aan genres vertegenwoordigd.

Het gemiddelde aantal genres per specifiek pakket ligt in 2018 op 12,8 genres per standaardpakket (zie tabel 10). Dit is iets lager dan in 2017, maar nog altijd hoger dan het voor 2017 is geweest. De lichte daling is ook hier te verklaren door het verdwijnen van de Caiway-pakketten. Alle in 2018 aangeboden digitale standaardpakketten hebben namelijk een gelijk of hoger aantal genres in vergelijking met vorige jaren. Het pakket van Ziggo bevat nog altijd de meeste verschillende genres (16 van de 18), Tele2 Light blijft het laagste (7 van de 18 genres).

Tabel 10

Genres in digitale standaardpakketten

Paketaanbieder		2017			2018		
Distributietechniek		Totaal unieke zenders	Totaal genres	Simpson's D	Totaal unieke zenders	Totaal genres	Simpson's D
CAIW	kabel	52	14	0,87	59	14	0,86
	glasvezel	52	14	0,87	59	14	0,86
Delta	kabel	52	15	0,85	54	16	0,86
KPN Digtente	ether	30	10	0,80	31	11	0,81
KPN ITV	DSL	53	15	0,83	56	15	0,84
	glasvezel	53	15	0,83	56	15	0,84
KPN Play	OTT	24	8	0,81	25	9	0,83
KPN Glashart	glasvezel	56	15	0,84	55	15	0,84
M7 Online	DSL	58	16	0,88	62	15	0,88
	glasvezel	58	16	0,88	62	15	0,88
M7 Canal Digitaal	satelliet	61	13	0,86	63	13	0,87
Tele2	ether	30	10	0,80	31	11	0,81
	DSL	22	7	0,74	23	7	0,75
	glasvezel	22	7	0,74	23	7	0,75
Ziggo	kabel	60	16	0,86	63	16	0,86
T-Mobile	DSL	49	14	0,86	49	14	0,86
	glasvezel	49	14	0,86	49	14	0,86
	OTT	18	9	0,81	18	9	0,81
CAIW/Albr*	kabel	49	16	0,85			
	glasvezel	49	16	0,85			
CAIW/Twente*	kabel	52	14	0,82			
	glasvezel	52	14	0,82			
Gemiddelde		45,5	13,1	0,83	46,6	12,8	0,84

Om de mate van diversiteit binnen een pakket statistisch te onderbouwen, is gebruik gemaakt van de diversiteitsindex Simpson's D. Deze index wordt gebruikt om de spreiding van de genres over de zenders in een pakket te berekenen. Volgens de index zijn bij een waarde van 1 alle aangeboden zenders evenredig over de genres verspreid en is de diversiteit optimaal. Deze diversiteitscore is per standaardpakket ook terug te zien in tabel 10. Hier is ook de gemiddelde diversiteit van alle pakketten samen te zien. De gemiddelde diversiteit van de digitale standaardpakketten is in 2018 berekend op 0,84. Het is daarmee licht gestegen ten opzichte van 2017. Sinds de eerste analyse in 2014 is de gemiddelde diversiteit daarmee jaarlijks gelijk gebleven of gestegen (zie figuur 2).

De verklaring voor deze lichte stijging is dezelfde als bij het aantal zenders en genres. Behalve bij Caiway (door veranderingen) is de diversiteit bij alle pakketten gelijk gebleven of licht gestegen. De internetpakketten T-Mobile KNIPPR en KPN Play en de etherpakketten Tele2 Digitaal en KPN Digtente hebben traditioneel een iets lagere diversiteitsscore dan gemiddeld. Tele2 Light is de vreemde

eend in de bijt met een score van 0,75. De grotere pakket aanbieders in 2018 scoren echter allemaal een score van 0,84 of hoger. Uitschieter is M7 Online met een score van 0,88. Hiermee wordt opnieuw bevestigd dat de digitale standaardpakketten sinds 2014 stabiel een hoge diversiteit in zenders hebben. In de loop der jaren is deze steeds hoger geworden (zie figuur 2).

Tabel 11

Genres in analoge standaardpakketten

Pakketaanbieder	2017			2018		
	Totaal unieke zenders	Totaal genres	Simpson's D	Totaal unieke zenders	Totaal genres	Simpson's D
Delta	27	9	0,75	24	7	0,69
KPN Glashart	37	13	0,82	36	13	0,82
Ziggo	21	7	0,73	21	7	0,73
CAIW/Albr.	29	9	0,77			
CAIW/Twente	30	8	0,74			
Gemiddelde	28,8	9,2	0,76	27	9	0,75

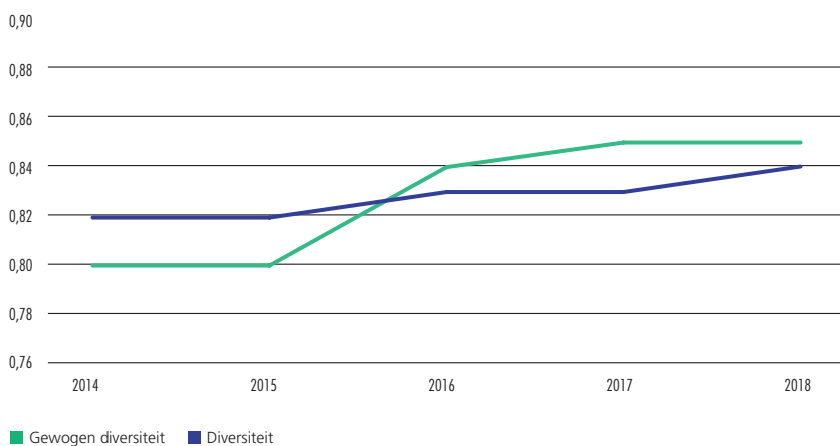
In tabel 11 is het gemiddelde zenderaantal en de diversiteitscore van de analoge standaardpakketten te zien. Bij allebei is sprake van een lichte daling ten opzichte van het vorige jaar. Het gemiddelde zenderaantal per pakket daalt voor het eerst sinds 2014 behoorlijk. Het gemiddelde aantal genres en diversiteit van deze genres per pakket blijft redelijk stabiel rond respectievelijk 9 genres en een score van 0,75.

De gemiddelde diversiteit van de standaardpakketten laat de diversiteit van het aanbod aan televisiezenders binnen de pakketten zien. Het is echter niet zo dat iedere aanbieder in Nederland hetzelfde aantal abonnees heeft. Ziggo

heeft bijvoorbeeld meer dan 50 procent van het aantal abonnees. Hierdoor ontvangen al deze abonnees de diversiteit aan zenders (diversiteitsscore van 0,86) van het Ziggo-pakket. De daadwerkelijke diversiteit aan zenders die ieder persoon uiteindelijk ontvangt ligt dus iets anders dan het gemiddelde van alle pakketten. Aan de hand van de resultaten van het onderzoek naar tevredenheid van het publiek over televisiepakketten in 2017 brengen we het aandeel van abonnees per aanbieder in kaart.⁴ Wanneer dit aandeel in de gemiddelde diversiteit wordt meegewogen, kunnen we de gemiddelde diversiteit van de digitale televisiepakketten per abonnee berekenen.

Figuur 2

Gewogen en ongewogen diversiteit van digitale standaardpakketten 2014-2018

Figuur 2 laat zien dat de diversiteitscore gewogen naar abonnee-aantallen van de pakketaanbieders net als 2016 en 2017 hoger ligt dan de algehele gemiddelde diversiteitscore. Dit heeft te maken met het feit dat Ziggo meer dan de helft van het aantal abonnees in Nederland heeft sinds het samengaan met UPC.⁵ Met een diversiteitscore van 0,86 trekt het hierdoor het gemiddelde al enkele jaren omhoog.

In de analyse van de diversiteit van televisiepakketten

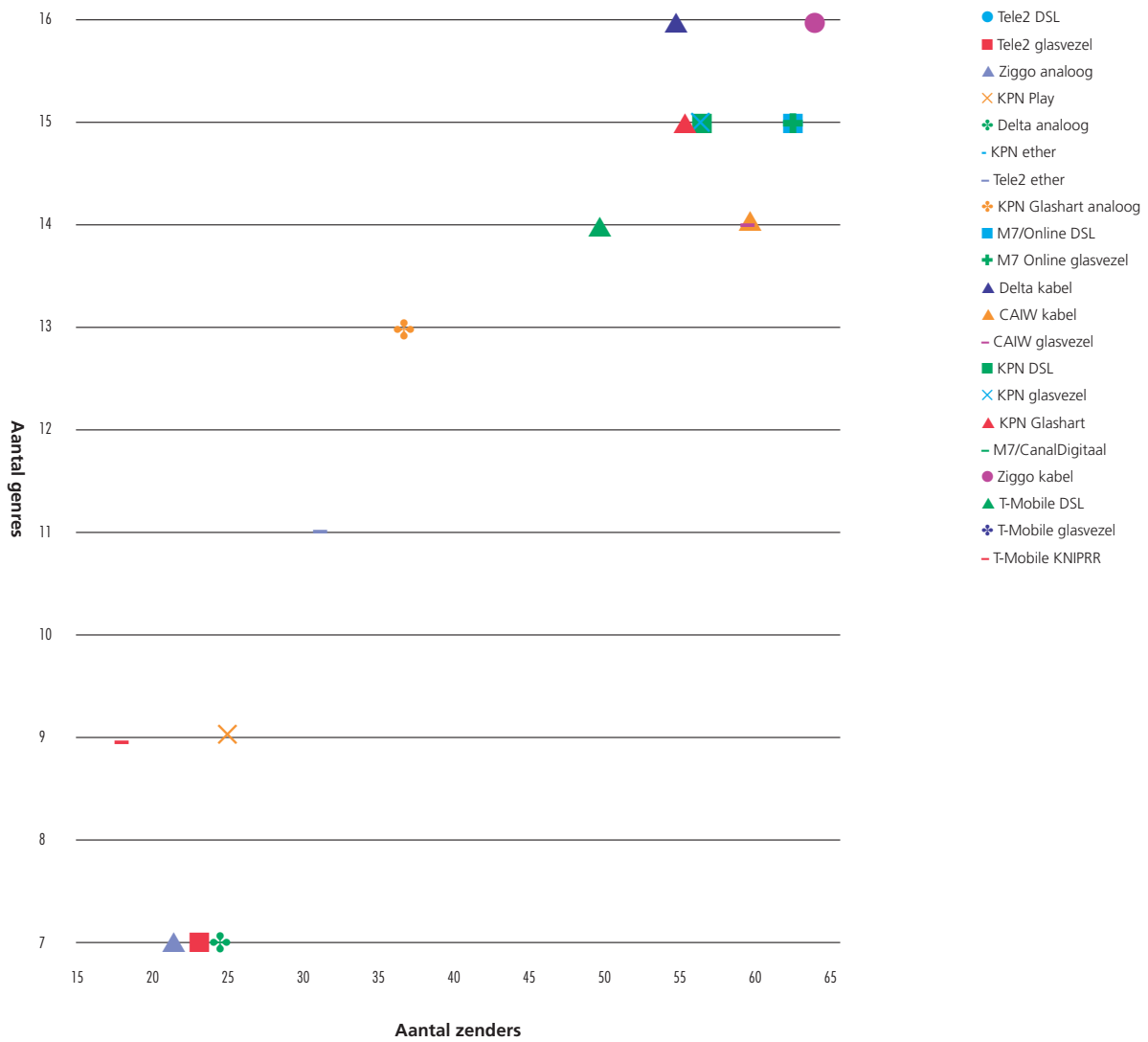
2018 is in tabel 10 en 11 al te zien dat een hoog aantal zenders nog altijd samenhangt met een hoog aantal genres. Wanneer dit wordt vertaald naar een grafiek komt het eruit te zien zoals figuur 3. Hoe meer naar rechts (aantal zenders) de pakketten op de grafiek staan, hoe meer ze over het algemeen ook in de hoogte gaan (aantal genres). De kleinere pakketten zijn linksonder te vinden. De grotere pakketten voornamelijk rechtsboven.

⁴ Het onderzoek naar de tevredenheid met televisiepakketten is in 2018 niet uitgevoerd, abonnee-aantallen zijn dus gebaseerd op de gegevens van het onderzoek in 2017. Zie de methode voor een verdere uitleg.

⁵ Zie onderzoek naar tevredenheid met televisiepakketten 2017.

Figuur 3

Aantal zenders vs aantal genres

Pluspakketten

De pakketaanbieders bieden in 2018 samen in totaal 61 pluspakketten aan. Dit zijn er 5 minder dan vorig jaar. Veranderingen qua aantallen zijn er alleen geweest bij Caiway. Een daling in het aantal pluspakketten is echter wel een trend die al jaren aan de gang is. Het steeds groter worden van de standaardpakketten in combinatie met het verdwijnen van enkele aanbieders heeft tot gevolg dat het aantal pluspakketten sinds 2014 niet meer zo laag is geweest. In 2018 bevatten de pluspakketten 219 unieke zenders en alle 18 genres die ook in de standaardpakketten te verkrijgen zijn.

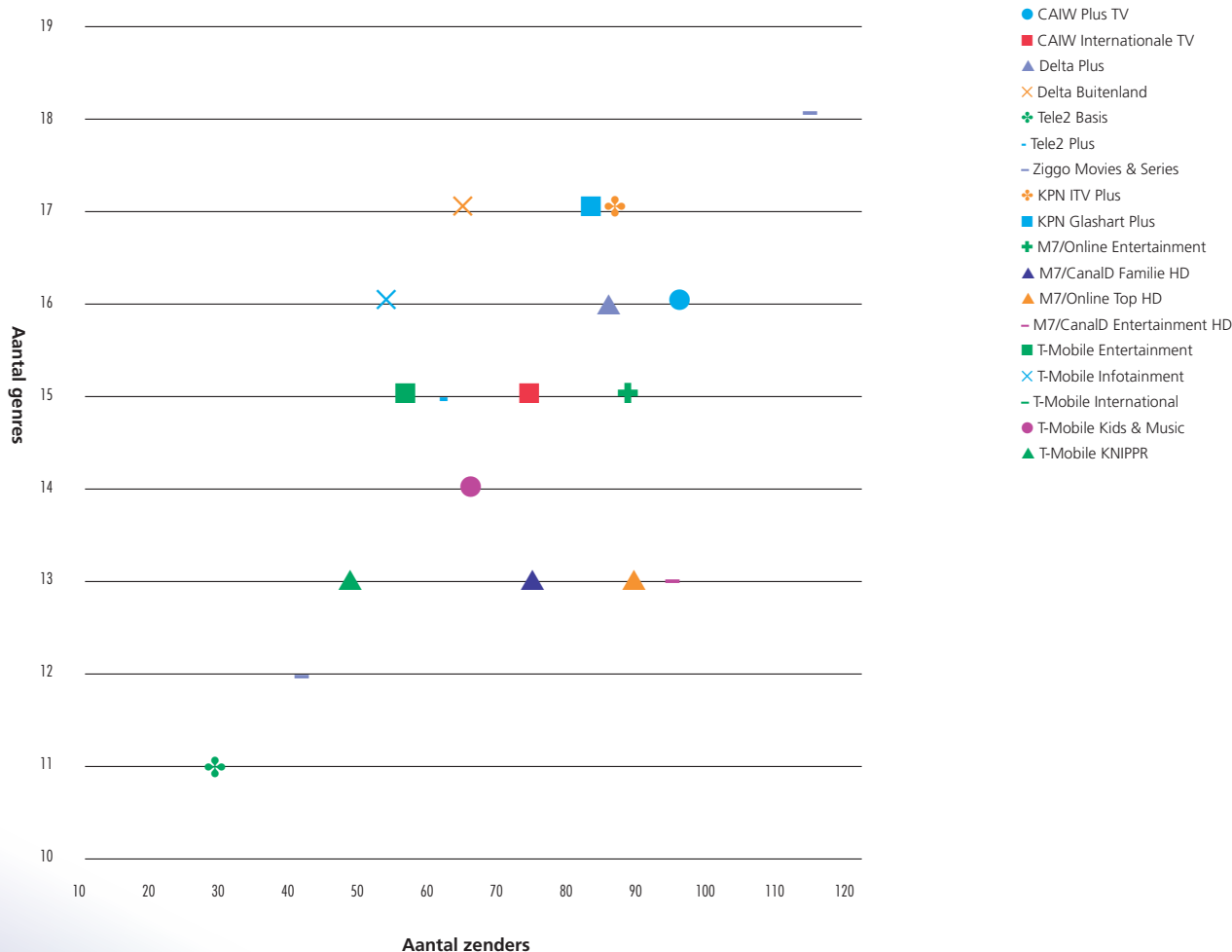
Het aantal zenders en genres per specifiek pluspakket is te zien in tabel 12.⁶ De meeste pakketaanbieders kiezen er al jaren voor om één of twee grote pluspakketten naast het standaardpakket aan te bieden. Dit in combinatie met enkele andere pakketten waarin een aantal nichezenders zitten (bijvoorbeeld Turks, Duits of Erotiek). Dit is in 2018 niet anders. Uitzondering op deze regel vormt het aanbod van T-Mobile. Daar zijn middelgrote pluspakketten te verkrijgen van tussen de 10 en 20 zenders met verschillen-

de thematiek (Entertainment, International, Kids & Music). Het aantal zenders per pluspakket kent in vergelijking met 2017 enkele kleine veranderingen van zenders erbij of weg. Kijkend naar een langere periode vanaf 2015 is wel een dalende lijn te zien van het aantal zenders dat er in de meeste pakketten wordt aangeboden. Wat betreft de genres hebben zich ook enkele kleine veranderingen voorgedaan ten opzichte van 2017. Zo loopt het aantal genres bij de pluspakketten van M7 iets terug. Bij T-Mobile en KPN gaat het iets omhoog.

Gezien de jarenlange trend dat meer zenders in een pakket leiden tot meer genres, is de verwachting dat dit voor de pluspakketten ook het geval gaat zijn. Om dit in kaart te brengen zijn de 'algemene' pluspakketten, waarin een variëteit aan zenders is opgenomen, geanalyseerd. Wanneer de zenders uit een standaardpakket worden opgeteld bij die uit een algemeen pluspakket van dezelfde aanbieder, ontstaat er een totaaloverzicht van het aantal zenders en genres dat de toevoeging van een pluspakket aan een standaardpakket oplevert. Dit is te zien in figuur 4.

Figuur 4

Aantal zenders vs aantal genres combinatiepakketten

6 Tabel 12 is vanwege de grote omvang opgenomen in de bijlage

In figuur 4 zie je deze trend opnieuw terug. Hoewel een minder stabiele opgaande lijn te zien is dan bij figuur 1. De kleinere combinatiepakketten zijn nog steeds linksonder te vinden en het grootste pakket rechtsboven. Echter bij meer dan 55 zenders wordt door een aantal pakketten al snel de grens van 15 genres aangetikt. Terwijl een aantal pakketten met meer dan 70 zenders niet meer dan 13 of 14 genres bevatten. Deze groepering in de grafiek suggereert dat het vanaf een bepaald aantal genres (minimaal 15) niet meer louter afhankelijk is van het aantal zenders of er meer genres bijkomen, maar enkele losse zenders hierin bepalend kunnen zijn.

Tot slot wordt de diversiteit bij de gecombineerde pakketten geanalyseerd om daarmee te kunnen zien of de inhoudelijke diversiteit van het aanbod van een aanbieder

toeneemt wanneer een standaardpakket wordt gecombineerd met een 'algemeen' pluspakket. In tabel 13⁷ zijn het aantal genres en de diversiteitsscores te zien van een standaardpakket afgezet tegen de diversiteitscore van een combinatie van een standaard met een pluspakket. Het antwoord op de vraag is bevestigend. Bij de meeste pakketten is te zien dat zowel het aantal genres als de diversiteitscore stijgen wanneer er een pluspakket wordt toegevoegd. De gemiddelde diversiteit van alle pakketten stijgt van 0,84 bij de standaardpakketten naar 0,87 bij de gecombineerde pakketten. Het gemiddeld aantal genres stijgt van 12,4 naar 16,0. Ten opzichte van de vorige jaren is deze diversiteitscore ongeveer gelijk gebleven. Terwijl bij het gemiddeld aantal genres van de combinatiepakketten een zelfde opgaande lijn is te zien als bij de standaardpakketten.

Diversiteit 2014-2018

Het onderzoek naar de diversiteit van televisiepakketten is in 2018 inmiddels al voor de vijfde keer uitgevoerd. Dit betekent dat data beschikbaar is over een periode van meerdere jaren, de analyse steeds uitgebreider wordt en trends van enkele jaren zich steeds meer vormen tot ontwikkelingen op langere termijn. Over de jaren heen zijn inmiddels een aantal ontwikkelingen duidelijk waarneembaar.

Een van de ontwikkelingen op de langere termijn is dat het aantal zenders in de digitale standaardpakketten jaarlijks steeds groter wordt. Het gemiddeld aantal zenders per standaardpakket nam toe van 43,1 zenders in 2014 naar 46,6 zenders in 2018. Ook komen er steeds meer zenders bij die in High Definition te zien zijn. Daarentegen bieden de analoge pakketten jaarlijks steeds minder zenders aan en zijn ze langzaam aan het verdwijnen. In 2018 zijn er nog maar drie aanbieders over die analoge pakketten toevoegen aan hun digitale aanbod. Terwijl het inmiddels al drie jaar geleden is dat analoge pakketten nog los werden aangeboden. Ook het totale aantal pakketten loopt terug, sinds 2015 is ieder jaar een dalende lijn zichtbaar. Dit heeft vooral te maken met het feit dat er steeds minder plus- en betaalpakketten worden aangeboden.

Door deze veranderingen zijn grote digitale standaardpakketten de norm geworden voor het doorgeven van televisiezenders. Meer nog dan enkele jaren terug. Recent is daar zelfs nog de ontwikkeling bijgekomen dat vroegere betaalzenders als Fox Sports en Ziggo Sport steeds meer in digitale standaardpakketten worden opgenomen. Daarnaast zijn er in 2016 en 2017 een aantal nieuwe vormen en distributietechnieken voor het doorgeven van pakketten bijgekomen. Hierdoor heeft de kijker meer verschillende mogelijkheden gekregen om televisiezenders te ontvangen.

De belangrijkste uitkomst van dit onderzoek blijft echter de mate waarin zenders van verschillende genres over de standaardpakketten zijn verdeeld. Dit is gemeten aan de hand van de gemiddelde diversiteitsscore per standaardpakket. Deze score is in 2018 hoger dan hij ooit is geweest, namelijk 0,84. Dat is een lichte stijging van de score van 0,82 in 2014 en 0,83 in 2016. Wanneer deze scores worden gewogen naar het aantal abonnees per aanbieder komt het gemiddelde nog hoger uit, op 0,85. Het gemiddelde aantal genres per pakket is in 2018 voor het eerst in een aantal jaar afgenomen. Dit heeft louter te maken met het wegvallen van pakketten van Caiway. Bij de overige pakketaanbieders bleef het aantal genres gelijk of liep op.

De conclusie over de ontwikkeling van de diversiteit van de aangeboden standaardpakketten in Nederland over de afgelopen jaren blijft dan ook dezelfde. Televisiepakketten hebben een hoge diversiteit aan zenders en genres en deze diversiteit wordt ieder jaar iets groter.

⁷ Tabel 13 is vanwege de grote omvang opgenomen in de bijlage

Bijlage 1: methode

Uitvoering

Voor het onderzoek naar de diversiteit van televisiepakketten zijn in januari 2018 gegevens verzameld van aanbieders die een of meer programmapakketten naar ten minste 100.000 abonnees in Nederland verspreiden. Dit waren de maatschappijen Caiway, Delta, Ziggo, Tele2, M7, KPN en T-Mobile. Deze partijen zijn gevraagd de zenderoverzichten van al hun televisiepakketten digitaal aan het Commissariaat voor de Media toe te sturen. Peildatum voor de gegevens was 1 januari 2018. De televisiezenders uit de verschillende pakketten zijn in een database geregistreerd. Om het zenderaanbod in de verschillende pakketten te kunnen typeren, zijn vervolgens gegevens over de afzonderlijke televisiezenders verzameld op basis van database Mavise van het European Audiovisual Observatory (EAO).⁸

Populatie

Van de zeven verschillende pakketaanbieders zijn de eventuele dochterondernemingen onderscheiden en het aanbod per distributienetwerk. Alle analoge en digitale standaard-, plus- en betaalzenderpakketten zijn opgenomen in het onderzoek. Per pakketaanbieder en per distributietechniek is het standaardpakket geïdentificeerd. Een standaardpakket is het goedkoopste pakket met programmakkanalen dat ten minste van een aanbieder moet worden afgenomen. Onder pluspakketten zijn vervolgens alle pakketten verstaan die tegen een aanvullende vergoeding worden doorgegeven. De meeste pluspakketten bieden een selectie extra zenders, maar sommige pluspakketten bieden enkel meer technische snufjes, zoals live pauzeren, opnemen of sneller internet. Betaalzenderpakketten betreffen de pakketten met abonneezenders, zoals Fox Sports Eredivisie of Film1.

Het aanbod van standaardpakketten van Caiway is in 2018 een stuk kleiner geworden. Dit komt omdat Caiway in de loop van het afgelopen jaar alle aangeboden standaardpakketten heeft geharmoniseerd tot één standaardpakket, in plaats van verschillende pakketten voor verschillende regio's. Hierdoor worden de verschillende regio's niet meer los meegenomen in deze analyse. Het pakket Tele2 Light is in 2018 opnieuw geïdentificeerd als het standaard-

pakket van Tele2 DSL/glasvezel, aangezien het nog steeds een kleiner en goedkoper pakket is dan Tele2 Basis.

De gegevens van T-Mobile KNIPPR waren in 2018 niet meer beschikbaar, omdat KNIPPR in de loop van 2018 is stopgezet. Aangezien de peildatum voor de analyse 1 januari 2018 was en KNIPPR op het moment van de peildatum nog actief was, is besloten om de laatst bekende gegevens van 2017 mee te nemen in de analyse. KNIPPR bood een nieuwe vorm van televisiepakketten aan, namelijk televisie á la carte. Dit houdt in dat klanten, naast een klein standaardpakket, zelf losse zenders aan hun pakket kunnen toevoegen. Hierbij hebben ze de keuze uit een bepaalde set aan extra zenders. Voor de vergelijkbaarheid is deze volledige set aan zenders waar de klant tot 2017 uit kon kiezen in dit onderzoek meegenomen als één pluspakket.

T-Mobile KNIPPR, KPN Play en Tele2 Light bieden minder zenders dan het benodigde minimum van 30 aan. Dit komt omdat KPN Play en T-Mobile KNIPPR een tijdelijke ontheffing van het Commissariaat hebben (of hadden) en dus niet minimaal 30 zenders op hoeven te nemen in het pakket, terwijl Tele2 Light het minimum behaalt door regionale zenders aan het pakket toe te voegen. Deze ontheffing geldt voor deze pakketten ook voor de must-carry regels waarbij naast enkele Nederlandse zenders ook de Vlaamse zenders Eén, Canvas en Ketnet verplicht in ieder standaardpakket moeten zitten. Dit is onder andere herkenbaar bij tabel 4. Hier is te zien dat niet alle must-carry zenders in alle pakketten zijn opgenomen.

De pakketten van CanalDigitaal, dochteronderneming van M7, zijn opnieuw volledig opgenomen in de analyse. Alle free-to-air zenders worden dus in de pakketten meegerekend en het BasisHD-pakket is opnieuw het standaardpakket. De extra HD-simulcast zenders zijn niet in de resultaten opgenomen, aangezien het aantal pluspakketten dat deze zenders nog als extra aanbiedt miniem is. Het is in de loop der jaren gebruikelijk geworden dat aangeboden HD-zenders in het standaardpakket zitten. Zelfs regelmatig als stand-alone (enkel de HD-zender, niet de SD-zender). De focus van het onderzoek is gelegd op het aanbod van

⁸ Zie <http://mavise.obs.coe.int/>

lineaire televisiezenders in de pakketten. Daarmee zijn Uitzending Gemist-diensten en video-on-demanddiensten buiten beschouwing gelaten. Om de vergelijkbaarheid tussen de verschillende pakketten te garanderen, zijn ook de service- of etalagekanalen van een distributeur, zenders van de maand en evenement-, promo- of demokanalen uitgesloten van het onderzoek. In het geval van kanaaldeling – wanneer twee televisiezenders tezamen op één kanaal uitzenden – zijn de zenders apart in de database opgenomen.

De regionale en lokale televisiezenders worden in deze analyse ook niet meegenomen. Dit komt omdat deze zenders per specifieke gemeente of regio verschillen en omdat het doorgeven van regionale en lokale televisiezenders is gewaarborgd onder de must-carry regeling. In deze analyse gaat het om de vrije invulling van televisiezenders in pakketten door de pakketaanbieders.

Analyse

Voor elke televisiezender zijn gegevens verzameld over drie variabelen: analyse, technisch format en genre.

Technisch format

De HD-simulcast zenders en de stand alone HD-zenders zijn apart gecodeerd. Deze codering is geverifieerd met de gegevens van Mavise.

Doeland

Voor elke zender is gecodeerd op welk land de zender hoofdzakelijk is gericht. Deze codering is gebaseerd op de gegevens van Mavise.

Genre

De genreclassificatie van de televisiezenders is overgenomen van Mavise. Deze classificatie kent net als elke andere classificatie gebreken, maar is op dit moment de best beschikbare – en bovendien de Europese standaard. In enkele gevallen ontbrak deze informatie in de Mavise database en is de website van de betreffende zenders geraadpleegd. Het genre van een zender vertegenwoordigt de aard van de inhoud die de zender biedt. Een algemene zender biedt bijvoorbeeld een scala aan programma's, van nieuws tot amusement en van kinder- tot sportprogrammering. De meeste andere zenders zijn nichezenders, gespecialiseerd in specifieke programma's: documentaires, muziek, reizen, films, et cetera. Een overzicht van alle relevante genres en bijbehorende zendervoorbeelden staat in tabel 1.

Tabel 1

Genreoverzicht met voorbeelden

Genre	Mavise-naam	Voorbeelden van zenders
18+	Adult channel	Brazzers, Dusk1, Meiden van Holland
Algemeen	Generalist channel	NPO 1, -2, -3, RTL 4, RTL 7, SBS 6, Canvas, Eén, BBC One, ARD Das Erste, RAI Uno, 2M Maroc
Amusement	Entertainment channel	NET 5, RTL 5, RTL 8, Veronica, Comedy Central, NPO 101, RTL Lounge, Crime and Investigation Network,
E! Entertainment		
Cultureel/educatie	Cultural/educational channel	NPO Cultura, Arte, BBC Four, 3SAT
Documentaire	Documentary channel	National Geographic Channel Europe, Discovery Channel, National Geographic Wild, NPO Doc, Animal Planet
Fictie	TV fiction channel	Fox, Syfy Universal, KZTV (Kaze TV), Planet Turk, TNT
Film	Film channel	AMC, Sony Entertainment Television, Star Gold, Zee Cinema, Shorts TV
Internationaal	International linguistic and cultural channel	TRT Türk, TVE Internacional Europa, EURO D, Mediaset Italia,
Kinderen	Children's channel	Disney XD, Nickelodeon, Cartoon Network, NPO Zapp, Boomerang, Baby TV, CBBC, Nick Hits
Leefstijl/ vrije tijd	Lifestyle/specific leisure channel	TLC, 24 Kitchen, Fashion TV, Horse & Country TV, Fine Living Network
Minderheden	Minority interest groups channel	Phoenix CNE, TGRT EU, Star Plus, Star Life OK, RTV-7, Samanyoly Avrupa
Muziek	Music channel	MTV, VH1, BravaNL, TV Oranje, Xite, Mezzo, 192TV, Djazz.tv, iConcerts, Schlager TV, Kral TV,
Nieuws	News channel	CNN, NPO Politiek, BBC World News, Euronews, NPO Nieuws, Al Jazeera, Sky News International
Reizen	Travel channel	Travel Channel
Religie	Religious channel	Family 7, TBN Europe
Sport	Sports channel	Eurosport, Motors TV, Extreme Sports Channel, Nautical Channel, Auto Motor Sport HD, Ajax TV
Zakelijk	Business channel	CNBC Europe, Bloomberg TV Europe

Diversiteitsmaat

Om de mate van diversiteit dat een pakket biedt in één cijfer weer te geven en daarmee pakketten te kunnen vergelijken, is gebruik gemaakt van de diversiteitsindex Simpson's D. Deze maat drukt de verdeling van alle aangeboden zenders over de aangeboden genres uit. De maat wordt berekend door de verhouding tussen het aantal zenders in een genre en het totale aantal zenders in het pakket te kwadrateren. Dat moet voor alle genres worden gedaan. De uitkomsten worden bij elkaar opgeteld en vervolgens afgetrokken van één. Bij een waarde van één zijn alle zenders evenredig over de verschillende genres verspreid en is de diversiteit optimaal. Bij een waarde van nul biedt een pakket uitsluitend zenders die bij één genre horen.

Naast de gemiddelde diversiteit is ook een gewogen diversiteit gemeten. Hierin is de diversiteitscore per pakket gewogen naar het aantal abonnee-aantallen van de betreffende pakketaanbieder. Deze abonnee-aantallen zijn gebaseerd op het onderzoek naar de tevredenheid met televisiepakketten wat het Commissariaat ook uitvoert.⁹

Pluspakketten

Caiway, M7 Online, CanalDigitaal en T-Mobile bieden pluspakketten aan waarin de zenders uit het standaardpakket (deels) zijn opgenomen. Omwille van de vergelijkbaarheid zijn voor de analyse van de pluspakketten de zenders, die ook in het standaardpakket zitten niet meegeteld.

⁹ <https://www.mediamonitor.nl/typakketten/tevredenheid-met-het-aanbod-in-televisiepakketten/>

Bijlage 2: aanvullende tabellen

Tabel 1

Pakketten per distributeur 2018

Pakketaanbieder	Distributie- techniek	Digitaal standaard	Analoog standaard	Plus-pakketten	Betaal zender- pakketten					Totaal																				
					2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018																
1	1	CAIW	kabel			1	1	1	1	1						9	8	8	5	6	5	6	6	5	5	15	15	15	11	12
			glasvezel			1	1	1	1	1							2	2	2	2	6	5	6	6	5	5	8	9	9	8
2	2	Delta	kabel			1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	3	3	3	8	7	7	9	7	12	11	12	14	12	
3	3	KPN	Digitenne	ether			1	1	1	1	1									1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	
			ITV	DSL			1	1	1	1	1					8	8	6	6	6	6	6	6	5	5	15	15	13	12	12
				glasvezel			1	1	1	1					8	6	6	6		6	6	5	5	0	15	13	12	12		
5		Play	OTT					1	1	1															0	0	1	1	1	
6		Glashart	glasvezel			1	1	1	1	1	1	1	1	1	8	8	6	6	6	6	6	6	5	5	16	16	14	13	13	
4	7	M7	Online	DSL			1	1	1	1						2	2	1	1		4	4	3	3	0	7	7	5	5	
				glasvezel			1	1	1	1							2	2	1	1		4	4	3	3	0	7	7	5	5
8		Canal Digitaal	satelliet			1	1	1	1	1					5	4	4	3	3	7	8	8	7	4	13	13	13	11	8	
5	9	Tele2		ether			1	1	1	1	1														1	1	1	1	1	
				DSL			1	1	1	1	1					2	1	3	3	3	6	6	6	2	2	9	8	10	6	6
				glasvezel			1	1	1	1						1	1	3	3	3	6	6	6	2	2	8	8	10	6	6
6	10	Ziggo	kabel			1	1	1	1	1	1	1	1	6	6	5	5	5	7	7	6	5	3	15	15	13	12	10		
7	11	T-Mobile	Thuis	DSL					1	1								5	5				3	4				9	10	
				glasvezel					1	1									5	5				3	4				9	10
12		KNIPPR	OTT					1	1								2	2									3	3		
		Overig*				5	6	4	4		3	3	2	2		18	23	13	10		10	15	6	5		36	47	25	21	
		Totaal				16	20	19	22	18	6	6	5	5	3	61	75	63	66	61	67	88	78	68	58	150	189	165	161	140

*verdwenen pakketten uit 14,15,16,17 zijn voor volledigheid meegenomen

Tabel 2

Overzicht betaalzenderpakketten 2018

Paketaanbieder	Distributietechniek	Ziggo Sport		Fox Sports		Film1		Combi's		Man-X		Totaal	
		2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
CAIW	kabel	1	1	3	3	1	1					5	5
CAIW	glasvezel	1	1	3	3	1	1					5	5
Delta	kabel	1	1	4	3	1	1	3	2			9	7
KPN Digtente	ether			1	1							1	1
KPN	DSL	1	1	3	3	1	1					5	5
KPN	glasvezel	1	1	3	3	1	1					5	5
KPN Glashart	glasvezel	1	1	3	3	1	1					5	5
M7/Online	DSL		1	3	1		1					3	3
M7/Online	glasvezel		1	3	1		1					3	3
M7/Canal Digitaal	satelliet	1	1	3	1	1	1	1		1	1	7	4
Tele2	DSL	1	1			1	1					2	2
Tele2	glasvezel	1	1			1	1					2	2
Ziggo	kabel	1	1	3	1	1	1					5	3
T-Mobile	DSL	1	1	1	2	1	1					3	4
T-Mobile	glasvezel	1	1	1	2	1	1					3	4
T-Mobile	OTT							1	1			1	1
*Overig		1		3		1		1				6	0
Totaal		13	14	37	27	13	14	6	3	1	1	70	59

*behorend bij standaardpakketten die in 2018 niet meer worden aangeboden

Tabel 3

Soorten zenders 2018

	Frequentie					Percentage				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Gewone zender	220	205	208	213	206	78,0	77,4	74,6	72,9	67,8
HD-simulcast*	52	52	62	65	81	18,4	19,6	22,2	22,3	26,6
HD stand alone**	4	4	4	4	4	1,4	1,5	1,4	1,4	1,3
Simulcast maar in NL stand alone**	6	4	5	10	13	2,1	1,5	1,8	3,4	4,3
Totaal	282	265	279	292	304	100	100	100	100	100

*zenders tellen in rest van onderzoek niet mee

**zenders worden in rest van onderzoek als unieke zenders beschouwd

Tabel 4

Meest voorkomende zenders 2018

Zender	Aanwezig in alle digitale standaardpakketten	Aanwezig in alle 'grote' digitale standaardpakketten
Fox	x	x
National Geographic	x	x
NET 5	x	x
NPO 1	x	x
NPO 2	x	x
NPO 3	x	x
RTL 4	x	x
RTL 5	x	x
RTL 7	x	x
RTL 8	x	x
SBS 6	x	x
Veronica	x	x
24 Kitchen		x
Canvas		x
CNN International		x
Comedy Central		x
Eén		x
Ketnet/OP12		x
MTV Netherlands		x
Nickelodeon		x
RTL Z		x
SBS9		x
Totaal	12	22

Tabel 5

Overzicht doelland zenders in standaardpakketten 2018

Doelland	Gemiddelde digitaal			Gemiddelde analoog		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Nederland	67,1	66,8	68,0	72,6	72,5	72,1
Duitsland	8,4	7,9	6,6	7,3	7,2	6,9
Groot-Brittannië	10,5	11,1	10,9	8,2	8,5	7,6
Vlaanderen	6,4	6,0	5,9	7,7	7,7	8,7
Overig	7,6	8,2	8,7	4,2	4,1	4,6
Totaal	100	100	100	100	100	100

Tabel 6

Zenders per type standaardpakket 2018

Pakketaanbieder	Distributietechniek	Digitaal					Analoog				
		2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
CAIW	kabel	54	51	53	52	59					
	glasvezel	54	51	53	52	59					
Delta	kabel	48	50	51	52	54	28	27	27	27	24
KPN Digtente	ether	30	32	30	30	31					
KPN ITV	DSL	50	52	54	53	56					
	glasvezel		52	54	53	56					
KPN Play	OTT			24	24	25					
KPN Glashart	glasvezel	59	61	56	56	55	35	39	36	37	36
M7 Online	DSL		47	45	58	62					
	glasvezel		47	45	58	62					
M7 Canal Digitaal	satelliet		54	58	61	63					
Tele2	ether	30	32	30	30	31					
	DSL	34	32	21	22	23					
	glasvezel	34	32	21	22	23					
Ziggo	kabel	49	49	58	60	63	24	23	22	21	21
	DSL				49	49					
T-Mobile Thuis	DSL				49	49					
	glasvezel				49	49					
T-Mobile KNIPPR	OTT				18	18					

Tabel 7

Overlap tussen digitale standaardpakketten 2018

Pakket-aanbieder	Distributie-techniek	2014			2015			2016			2017			2018		
		Totaal zenders	Gemiddelde overlap zenders	Gemiddelde overlap %	Totaal zenders	Gemiddelde overlap zenders	Gemiddelde overlap %	Totaal zenders	Gemiddelde overlap zenders	Gemiddelde overlap %	Totaal zenders	Gemiddelde overlap zenders	Gemiddelde overlap %	Totaal zenders	Gemiddelde overlap zenders	Gemiddelde overlap %
CAIW	kabel	54	33	60,6	51	35	68,8	53	36	68,3	52	36	70,0	59	38	63,9
	glasvezel	54	33	60,6	51	35	68,8	53	36	68,3	52	36	70,0	59	38	63,9
Delta	kabel	48	32	67,3	50	34	68,5	51	34	66,8	52	35	67,9	54	33	61,9
KPN Digtente	ether	30	25	84,0	32	28	86,5	30	26	82,8	30	26	85,2	31	26	84,3
KPN ITV	DSL	50	33	65,7	52	36	68,8	54	36	67,1	53	36	68,6	56	37	66,3
	glasvezel	59	34	58,1	52	36	68,8	54	36	67,1	53	36	68,6	56	37	66,3
KPN Play	OTT							24	19	78,7	24	22	90,7	25	22	89,9
KPN Glashart	glasvezel				61	37	60,4	56	37	65,2	56	37	66,2	55	37	66,4
M7/Online	DSL				47	30	64,6	45	30	66,9	58	33	57,2	62	34	54,6
	glasvezel				47	30	64,6	45	30	66,9	58	33	57,2	62	34	54,6
M7 Canal Digitaal	satelliet				54	31	56,5	58	30	52,3	61	33	53,6	63	33	52,7
Tele 2	ether	30	26	85,0	32	28	86,5	30	26	82,8	30	26	85,2	31	26	84,3
	DSL	34	29	85,3	32	29	91,1	21	21	97,9	22	21	96,3	23	21	92,1
	glasvezel	34	29	85,3	32	29	91,1	21	21	97,9	22	21	96,3	23	21	92,1
Ziggo	kabel	49	33	67,3	49	35	70,9	58	36	61,8	60	37	62,5	63	38	60,2
T-Mobile	DSL										49	34	69,3	49	34	69,1
	Glasvezel										49	34	69,3	49	34	69,1
T-Mobile KNIPPR	OTT										18	18	97,4	18	17	96,7
Gemiddelde*		43,1	30,1	72,2	44,7	32,2	73,8	45,2	31,2	72,7	45,5	31,5	73,2	46,6	31,1	71,6

*gemiddeldes komen niet volledig overeen met de aantallen die hier bij de pakketten per jaar staan, dit heeft te maken met het verdwijnen van pakketten als UPC of Caiway

Tabel 8

Overlap tussen analoge standaardpakketten 2018

Pakketaanbieder	2014			2015			2016			2017			2018		
	Totaal zenders	Gemiddelde overlap	Gemiddelde overlap (%)	Totaal zenders	Gemiddelde overlap	Gemiddelde overlap (%)	Totaal zenders	Gemiddelde overlap	Gemiddelde overlap (%)	Totaal zenders	Gemiddelde overlap	Gemiddelde overlap (%)	Totaal zenders	Gemiddelde overlap	Gemiddelde overlap (%)
Delta	28	24,3	86,6	27	24	90,4	27	24	88,9	27	24	88,9	24	20	83,3
KPN Glashart	35	26,3	76,6	39	26	67,7	36	26	70,8	37	26	69,9	36	22	59,7
Ziggo	24	23	95,8	23	22	97,4	22	21	95,5	21	21	100,0	21	20	92,9
Gemiddelde	29	24,7	86,3	29,2	24,5	86,3	28,6	24,2	85,8	28,8	24,2	86,4	27,0	20,7	78,6

Tabel 9

Overzicht Genres 2018

Genre	Aantal zenders per genre		Gemiddeld % in digitale standaard pakketten		Gemiddeld % in analoge standaard pakketten	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Algemeen	23	23	32,2	30,7	41,4	43,0
Muziek	22	19	8,2	8,4	9,3	6,2
Amusement	11	14	17,0	18,3	19,2	20,4
Nieuws	11	11	8,0	6,6	4,6	4,2
Sport	5	8	2,2	3,3	3,6	
Kinderen	8	7	8,4	8,9	7,2	7,8
18+	7	6	1,2	1,7		6,4
Documentaire	6	6	6,3	6,6	7,2	0,9
Internationaal	4	4	2,8	2,1	1,2	2,3
Leefstijl/vrije tijd	4	4	4,7	4,7	4,1	3,5
Zakelijk	3	3	1,7	2,2	0,5	0,9
Cultureel/educatie	2	2	1,8	1,2	0,5	0,9
Film	1	2	1,7	1,8	0,5	
Minderheden	2	1	0,9	0,4		
Religie	2	1	0,1	0,5		2,5
Overige	2	1	1,9	0,2	0,5	0,9
Fictie	1	1		2,2		
Reizen	1	1	0,2	0,1		
Totaal	115	114	100	100	100	100

Tabel 10

Genres in digitale standaardpakketten 2018

Pakket-aanbieder	Distributie-techniek	2014			2015			2016			2017			2018		
		Totaal unieke zenders	Totaal genres	Simpson's D	Totaal unieke zenders	Totaal genres	Simpson's D	Totaal unieke zenders	Totaal genres	Simpson's D	Totaal unieke zenders	Totaal genres	Simpson's D	Totaal unieke zenders	Totaal genres	Simpson's D
CAIW	kabel	54	14	0,87	51	12	0,85	53	13	0,87	52	14	0,87	59	14	0,86
	glasvezel	54	14	0,87	51	12	0,85	53	13	0,87	52	14	0,87	59	14	0,86
Delta	kabel	48	13	0,83	50	14	0,84	51	14	0,85	52	15	0,85	54	16	0,86
KPN Digtenne	ether	30	10	0,81	32	10	0,81	30	10	0,80	30	10	0,80	31	11	0,81
KPN ITV	DSL	50	13	0,84	52	14	0,84	54	15	0,84	53	15	0,83	56	15	0,84
	glasvezel	59	14	0,84	52	14	0,84	54	15	0,84	53	15	0,83	56	15	0,84
KPN Play	OTT							24	8	0,83	24	8	0,81	25	9	0,83
KPN Glashart	glasvezel				61	15	0,84	56	15	0,85	56	15	0,84	55	15	0,84
M7 Online	DSL				47	13	0,85	45	13	0,86	58	16	0,88	62	15	0,88
	glasvezel				47	13	0,85	45	13	0,86	58	16	0,88	62	15	0,88
M7 Canal Digitaal	satelliet				54	13	0,84	58	13	0,85	61	13	0,86	63	13	0,87
Tele2	ether	30	10	0,82	32	10	0,81	30	10	0,80	30	10	0,80	31	11	0,81
	DSL	34	11	0,80	32	10	0,78	21	7	0,73	22	7	0,74	23	7	0,75
	glasvezel	34	11	0,80	32	10	0,78	21	7	0,73	22	7	0,74	23	7	0,75
Ziggo	kabel	49	12	0,80	49	13	0,81	58	16	0,85	60	16	0,86	63	16	0,86
T-Mobile	DSL										49	14	0,86	49	14	0,86
	glasvezel										49	14	0,86	49	14	0,86
	OTT										18	9	0,81	18	9	0,81
UPC*	kabel	29	8	0,74	28	8	0,73									
M7 Online*	ether	31	10	0,81	32	10	0,81									
CAIW/Albr*	kabel	48	14	0,85	46	14	0,83	50	15	0,85	49	16	0,85			
	glasvezel	48	14	0,85	46	14	0,83	50	15	0,85	49	16	0,85			
CAIW/Twente*	kabel	49	12	0,80	50	12	0,81	53	13	0,82	52	14	0,82			
	glasvezel				50	12	0,81	53	13	0,87	52	14	0,82			
Gemiddelde		43,1	12,0	0,82	44,7	12,2	0,82	45,2	12,5	0,83	45,5	13,1	0,83	46,6	12,8	0,84

*niet meer beschikbaar

Tabel11

Genres in analoge standaardpakketten 2018

Pakket- aanbieder	2014			2015			2016			2017			2018		
	Totaal unieke zenders	Totaal genres	Simpson's D	Totaal unieke zenders	Totaal genres	Simpson's D	Totaal unieke zenders	Totaal genres	Simpson's D	Totaal unieke zenders	Totaal genres	Simpson's D	Totaal unieke zenders	Totaal genres	Simpson's D
Delta	28	9	0,76	27	9	0,75	27	9	0,75	27	9	0,75	24	7	0,69
KPN Glashart	35	10	0,80	39	12	0,79	36	13	0,82	37	13	0,82	36	13	0,82
Ziggo	24	8	0,73	23	8	0,74	22	7	0,74	21	7	0,73	21	7	0,73
UPC*	28	9	0,76	28	8	0,73									
CAIW/Albr*				29	9	0,77	29	9	0,77	29	9	0,77			
CAIW/Twente*	30	8	0,75	29	8	0,74	29	8	0,74	30	8	0,74			
Gemiddelde	29	8,8	0,76	29,2	9,0	0,75	28,6	9,2	0,76	28,8	9,2	0,76	27	9	0,75

*niet meer beschikbaar

Tabel12

Zenders en genres in pluspakketten 2018

Pakketten	Extra zenders					Genres				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Caiway										
Plus TV	32	43	44	41	40	11	13	13	12	10
Turks	10	10	10	10	10	6	6	7	7	6
OUTTV	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1
Erotiek	4	5	5	5	5	1	1	1	1	1
Kids					10					1
Internationaal					20					7
Delta										
Plus	46	42	38	39	36	12	10	10	9	7
Buitenland	14	13	11	17	17	5	5	4	7	7
Erotiek			5	5	5			1	1	1
Tele2										
Basis			15	15	16			9	9	9
Plus	25	22	24	27	27	10	8	10	10	10
Erotiek			4	4	4			1	1	1
Ziggo										
Movies & Series			59	55	54			14	12	12
Hindi	6	6	6	6	6	3	4	4	4	4
Gay Lifestyle	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1
Turks	9	9	9	9	9	6	6	6	6	6
Erotiek	4	4	5	5	5	1	1	1	1	1
KPN (DSL/Glas)										
Plus	45	42	34	31	32	14	13	12	12	12
Hindi	6	6	6	7	7	3	3	3	3	3
Duits			7	7	10			4	4	5
Turks	7	7	8	6	8	5	5	5	4	4
Kids	4	4	5	5	6	1	1	1	1	1
Erotiek	4	4	5	5	5	1	1	1	1	1
KPN (Glashart)										
Plus	37	36	34	30	32	13	13	12	12	12
Kids	4	4	5	5	6	1	1	1	1	1
Erotiek	4	4	5	5	5	1	1	1	1	1
Hindi	6	6	6	7	7	3	3	3	3	3
Duits			7	7	10			4	4	5
Turks	7	7	7	7	8	4	4	5	4	4
M7 (Online)										
Entertainment HD					30					8
M7 (Canal Digitaal)										
Familie HD		22	22	22	17		9	9	8	7
Entertainment HD		31	34	35	30		10	10	9	8
Top HD		37	42	40	35		11	11	10	9
T-Mobile (Thuis)										
Entertainment				14	14				6	6
Infotainment				12	12				7	7
International				19	20				7	8
Kids & Music				22	22				2	2
Adult				5	5				1	1
T-Mobile (KNIPPR)										
Keuzezenders				37	37				9	9
RTL Mix				3	3				2	2

*niet meer beschikbaar

Tabel13

Diversiteitsindex gecombineerde vs standaardpakketten 2018

Pakketten	Standaard										Totaal									
	2014		2015		2016		2017		2018		2014		2015		2016		2017		2018	
	Genres	Simp. D	Genres	Simp. D	Genres	Simp. D	Genres	Simp. D	Genres	Simp. D	Genres	Simp. D	Genres	Simp. D	Genres	Simp. D	Genres	Simp. D	Genres	Simp. D
Caiway																				
Standaard - kabel	14	0,87	12	0,85	13	0,87	14	0,87	14	0,86										
Plus											17	0,86	15	0,88	15	0,89	16	0,89	16	0,88
Internationale TV																			15	0,85
Delta																				
Standaard - kabel	13	0,83	14	0,84	14	0,85	15	0,85	16	0,86										
Plus											15	0,89	15	0,89	15	0,89	16	0,89	16	0,88
Buitenland											14	0,82	15	0,83	14	0,83	16	0,85	17	0,85
Tele2																				
Standaard - ether	10	0,82	10	0,81	10	0,79	10	0,80	11	0,81										
Standaard - DSL/glasvezel					7	0,73	7	0,74	7	0,75										
Basis	11	0,80	10	0,78											11	0,80	11	0,80	11	0,81
Plus											12	0,85	10	0,84	11	0,85	12	0,84	12	0,84
Ziggo																				
Standaard - kabel	12	0,80	13	0,81	16	0,85	16	0,86	16	0,86										
Movies & Series															18	0,90	18	0,89	18	0,89
KPN																				
Standaard - DSL/glasvezel	13	0,84	14	0,84	15	0,84	15	0,83	15	0,84										
Plus											16	0,89	17	0,89	17	0,89	17	0,88	17	0,88
Standaard (Play) - OTT					8	0,83	8	0,81	9	0,83										
Standaard - ether	10	0,81	10	0,81	10	0,79	10	0,80	11	0,81										
KPN Glashart																				
Standaard - glashart	14	0,84	15	0,84	15	0,85	15	0,84	15	0,84										
Plus											16	0,89	17	0,88	17	0,89	17	0,88	17	0,88
M7 Online																				
Standaard - DSL/glasvezel			13	0,85	13	0,86	16	0,88	15	0,88										
Entertainment												16	0,89	16	0,89	17	0,89	15	0,89	
M7 Canal Digitaal																				
Standaard - satelliet			13	0,84	13	0,85	13	0,86	13	0,87										
Familie												14	0,88	14	0,88	14	0,88	13	0,88	
Top HD																14	0,90	13	0,89	
Entertainment												14	0,89	14	0,89	14	0,89	13	0,89	
T-Mobile Thuis																				
Standaard - DSL/Glasvezel							14	0,86	14	0,86										
Entertainment																	15	0,87	15	0,87
Infotainment																	16	0,88	16	0,88
International																	15	0,86	15	0,86
Kids & Music																	14	0,85	14	0,85
T-Mobile KNIPPR																				
Alle extra zenders							9	0,81	9	0,81							13	0,89	13	0,89
Gemiddelde*	12,0	0,82	12,2	0,82	12,5	0,83	13,1	0,83	12,4	0,84	15,0	0,87	14,6	0,87	15,0	0,88	15,3	0,87	16,0	0,87

*gemiddeldes van voor 2018 komen niet volledig overeen met pakketten in tabel, dit komt door verdwijnen van enkele pakketten

Colofon

Diversiteit van televisiepakketten 2018 is een uitgave
van het Commissariaat voor de Media

Redactie

Simon van Dooremalen
Edmund Lauf

Vormgeving

Jaaf Design

Commissariaat voor de Media

Hoge Naarderweg 78 IIIII 1217 AH Hilversum
Postbus 1426 IIIII 1200 BK Hilversum
T 035 773 77 00 IIIII cvdm@cvdm.nl
www.cvdm.nl IIIII www.mediamonitor.nl

